

# Η ΙΚΑΝΟΤΗΣ ΤΗΣ ΕΓΓΑΜΟΥ ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΠΑΡ' ΗΜΙΝ ΙΣΧΥΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

Β'

Παρατηρείται πανταχού όπου ίσχυσαν τοιαύται περιοριστικά των ελευθέρων συναλλαγών διατάξεις ότι υπάρχει τάσις προς κατάργησιν αὐτῶν διὰ τὴν δύνησιν τὴν συμβαδίσαι τὸ δίκαιον πρὸς τὴν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν πραγματικότητα. Ἀνέπτυξα εἰς ἄλλο ἄρθρον (βλ. Δικαστικὴ σελ. 107) τὴν νομοθετικὴν κίνησιν πρὸς μεταρρυθμίσειν τῆς νομικῆς θέσεως τῆς ὑπάνδρου γυναικὸς ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ρουμανίᾳ, διότι ἐξ αὐτῆς δύνανται νὰ συναχθοῦν χρήσιμα πορίσματα ὡς πρὸς τὴν παρ' ἡμῶν θέσιν τοῦ ζητήματος.

Βλέπομεν ὅτι εἰς τὴν Γαλλίαν, τὴν κατ' ἐξοχὴν συντηρητικὴν χώραν, σκέπτονται νὰ μεταρρυθμίσουν τὸ δίκαιον, τὸ ὁποῖον ἐπὶ 130 ἔτη ἰσχύσασα, ἔχει ριζωθῆ βαθεῖα εἰς τὴν ἔθνισμα τοῦ Γαλλικοῦ λαοῦ, διότι ἀπέχει πρὸς τὴν σημερινὴν μορφήν καὶ αὐτῆς τῆς Γαλλικῆς οἰκογενείας.

Τούναντιον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἰσχύει ἐπὶ χιλιετηρίδας μαζὶ μὲ τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον ἡ ἀπόλυτος ἰκανότης πρὸς δικαιοπραξίαν τῆς ἐγγάμου γυναικός. Διότι ἡ ἀπαγορευτικὴ διάταξις τοῦ ἁρθροῦ 4 τοῦ Ἐμπορικοῦ Νόμου εἶνε μόνον μία ἐξαιρέσις μὴ θίγουσα τὸν κανόνα καὶ ἡ ὁποία ἴσως ἦτο μέχρι τινὸς χρήσιμος νὰ διατηρηθῆ λόγω τῶν κινδύνων διὰ τὴν περιουσίαν τοῦς ὁποίους συνεπιφέρει πάντοτε τὸ ἐμπόριον ὑφ' αἰουδήποτε καὶ ἂν ἀσκήται.

Τὸ δὲ Βελλειάνειον δόγμα, τὸ ὁποῖον ἦτο καὶ αὐτὸ μία ἐξαιρέσις τοῦ κανόνος περὶ ἰκανότητος πρὸς δικαιοπραξίαν τῆς γυναικός, κατηργήθη παρ' ἡμῶν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1911. Ὅστε δὲν εἶνε ὑπερβολικὸν νὰ εἴπω τις ὅτι ἡ ἰκανότης πρὸς δικαιοπραξίαν τῶν γυναικῶν εἶνε ἀπόλυτος. Ἐν τούτοις τὸ συγχρονισμὸν τοῦτο δίκαιον ἐλήφθη ἀπόφασις νὰ μεταρρυθμισθῆ καὶ νὰ περιορισθῆ ἡ ἰκανότης τῆς γυναικός διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀπαραιτήτου συναινεσεως τοῦ ἀνδρὸς διὰ τὴν ἐξάσκησιν ἐπαγγέλματος ἐκ μέρους τῆς συζύγου του <sup>1)</sup>

<sup>1)</sup> Βλ. Πρακτικὰ 8ης καὶ 9ης συνεδριάσεως τῆς Ἀναθεωρ. Ἐπιτροπῆς.

Εἰς τὰς συζητήσεις τῆς Ἀναθεωρητικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος ὑπεστηρίχθη <sup>2)</sup> ὅτι καὶ κατὰ τὸ ἰσχύον δίκαιον ἡ γυνὴ δὲν δύναται νὰ ἀσκήσῃ ἐπάγγελμα ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ συζύγου καὶ ὅτι τοῦτο δὲν ἀναφέρεται μὲν ρητῶς εἰς τὴν νομοθεσίαν, προκύπτει ὅμως σαφῶς ἀπὸ τὰς περὶ προσωπικῶν σχέσεων τῶν συζύγων διατάξεις τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας, ἀλλὰ μόνον ἐμμέσως ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ ἀνὴρ εἶνε ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας. Διὸ καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ τεθῆ εἰδικὴ διάταξις εἰς τὸν νέον Κώδικα ἀπαγορεύουσα τὴν ἐπαγγελματικὴν ἐργασίαν τῆς γυναικός ἄνευ τῆς συναινεσεως τοῦ συζύγου.

Ἡ γνώμη αὕτη εὔρε σύμφωνον τὴν πλειοψηφίαν τῆς Ἀναθεωρητικῆς Ἐπιτροπῆς, ἥτις παρὰ τὰς διαμκρυτίας τῶν πλέον συγχρονισμένων μελῶν τῆς <sup>3)</sup>, ἐφήρισε κατ' ἀρχὴν ὅτι ἡ συναινεσις τοῦ συζύγου ἀπαιτεῖται διὰ τὴν ἀσκήσιν τοῦ ἐπαγγέλματος τῆς γυναικός καὶ ὅτι θὰ δύναται ἡ γυνὴ νὰ ζητήσῃ τὴν συναινεσιν αὐτὴν ἀπὸ τὸ δικαστήριον, ὅταν ὁ σύζυγος τὴν ἀρνεῖται ἀδικαιολογήτως. Οὕτω ὁ νεώτερος ὢλων τῶν ἀστικῶν Κωδίκων τοῦ κόσμου θὰ ἀγνοήσῃ τὰς στοιχειώδεις ἀρχὰς τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, συμφῶνως πρὸς τὰς ὁποίας ἡ ἐργασία εἶνε δικαίωμα κάθε ἀτόμου, μὴ ὑποκείμενον παρὰ μόνον εἰς τοὺς περιορισμοὺς τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς ἢ τῆς δημοσίας τάξεως.

Δὲν δύναται νὰ ἀγνοήσῃ κανεὶς σήμερον ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐργαζομένων γυναικῶν ἐν Ἑλλάδι, ἰδίως τῶν ἀπορωτέρων τάξεων, αὐξάνεται καθημερινῶς καὶ τείνει νὰ φθάσῃ τὸ ἑκατομμύριον. Πράγματι κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 ἐξηκριβώθη <sup>4)</sup> ὅτι ὑπάρχουν ἐν Ἑλλάδι 750,000 ἐργαζόμεναι γυναῖκες, (Συνέχεια εἰς τὴν σελίδα 6)

<sup>2)</sup> Βλ. ἀγόμεναι τοῦ κ. Μπαλῆ ἐν Ἐφημερ. Πρακτικῶν τῆς Ἀναθεωρ. Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος (σελ. 118).

<sup>3)</sup> Βλ. ἀγορεύσεις κ.κ. Δεμερτζῆ, Σβώλου, Βαρβαρέσσου, Παπαναστασίου ἐν Ἐφημερ. τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀναθεωρητικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος σελίδας 104—115 καὶ 118—127.

<sup>4)</sup> Βλ. Στατιστικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Ἑλλάδος 1931 σελ. 49 καὶ 50.

## ΠΙΝΑΞ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Κατηγορίαι ἐπαγγεμάτων	Σύνολον	Ἄραμοι	Ἐγγαμοί	Χῆραι	Διαζευγμ.
Γεωργία .....	434.623	126.147	245.446	57.387	723
Κτηνοτροφία—Θήρα .....	33.021	18.362	11.532	2.616	31
Ἄλιεσις .....	41	15	23	2	—
Μεταλλεῖα—Ὀρυκτεῖα .....	364	275	57	50	—
Βιομηχανία .....	99.712	66.731	17.208	13.959	800
Συγκοινωνία .....	914	496	232	173	7
Πιστις—Μεσοἀεθμισ .....	1.774	1.596	84	66	19
Ἐμπόριον .....	9.958	2.071	1.413	1.360	64
Προσωπικαὶ ὑπηρεσίαι .....	37.377	30.362	2.004	5.195	342
Ἐλευθέραι ἐπαγγέλματα .....	10.230	10.830	3.420	3.533	259
Δημόσιοι ὑπάλληλοι .....	2.421	1.891	207	274	37
Μὴ δηλώσαι ὁρισμένον ἐπάγγελμα .....	139.849	61.338	51.445	22.234	544
Σύνολον .....	774.284	320.114	332.051	105.827	2.829

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 4)

ἐξ ὧν τὰ 47 % εἶνε ἑγγαμοί, τὰ 36 % ἄγαμοι καὶ αἱ λοιπαὶ χήραι ἢ διεζευγμένοι.

Βεβαίως ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς τῶν γυναικῶν αὐτῶν ἀσχολεῖται εἰς τὴν γεωργίαν ἢ τὴν κτηνοτροφίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἀστικά ἐπαγγέλματα ἀσχολοῦνται περίπου 77,000 ἑγγαμοὶ γυναῖκες, εἶνε δὲ πιθανὸν εἶτι καὶ αἱ σήμερον ἐργαζόμεναι ἄγαμοι δὲν θὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἐργασίαν τῶν ὑπανδρευόμεναι, διότι ἡ σημερινὸς μισθὸς τοῦ ἀνδρὸς δὲν ἐπαρκεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τὰ βάρη τοῦ γάμου. Αὐτὰ εἶνε πραγματικὰ γεγονότα, τὰ ὅποια δὲν δύνανται νὰ παρίδῃ ὁ νομοθέτης. Εἰς ἄλλας χώρας (τὴν Ἑλβετίαν λ. χ.) ὑπῆρχον παραδόσεις φεουδαρχικαί, αἱ ὅποια δικαιολογοῦν τὴν ἀναγραφὴν εἰς τοὺς Κώδικας τῆς ἀπαραίτητον συναινεσεως τοῦ συζύγου διὰ τὴν ἀσκήσιν ἐπαγγέλματος ὑπὸ τῆς γυναικός. Παρ' ἡμῖν ὅμως, ὅπου ἐπὶ χιλιετηρίδας ἴσχυσε τὸ τῶσον φιλελεύθερον Ρωμαϊκὸν δίκαιον, πῶς θὰ δικαιολογηθῇ αὐτὸ τὸ τεράστιον βῆμα πρὸς τὰ ὀπίσω ἀπὸ τὸν νεώτερον δλων τῶν Κωδίκων τοῦ κόσμου; Ὁ ἰσχυρισμὸς τινῶν ἐκ τῶν μελῶν τῆς Ἀναθεωρητικῆς Ἐπιτροπῆς<sup>1)</sup> εἶτι διὰ τῆς ἀσκήσεως ἀπρεπούς Ἐπαγγέλματος ὑπὸ τῆς γυναικός παραβλάπτονται τὰ συμφέροντα τοῦ γάμου εἶνε καὶ αὐτὸς ἕξω τῆς πραγματικότητος. Ποῖα εἶνε τὰ ἐπαγγέλματα τὰ ὅποια δύνανται σήμερον νὰ θεωρηθῶν ἀπρεπῆ; Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἡθοποιοῦ ἦτο ἀτιμητικόν, ἐνῶ σήμερον εἶνε ἀπὸ τὰ πλέον τιμητικὰ καὶ συχνὰ καὶ προσδοκώμενον. Τὸ πραγματικῶς ἀπρεπὲς ἐπάγγελμα θὰ τὸ ἐκλέξῃ μία γυναῖκα μόνον ἐν περιπτώσει σκληροτάτης ἀνάγκης, ὅποτε εἶνε περιττὴ ἢ συναινεσὶς τοῦ συζύγου ἢ ἐν περιπτώσει ἠθικῆς πορώσεως, ὅποτε ὁ σύζυγος δὲν ἔχει παρὰ νὰ ζητήσῃ τὸ διαζύγιον. Ἄλλωστε παρ' ἡμῖν οἱ σύζυγοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὄχι μόνον δὲν ἔχουν ἀντίρρηση εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν γυναικῶν, ἰδίως ὡς ὑπηρετιῶν ἢ τρεφῶν, ἀλλὰ τούναντίον ἀπαιτοῦν νὰ καρποῦνται ἐκεῖνοι τὰ ἐκ τῆς ἐργασίας τῶν γυναικῶν κέρδη.

Τὸ Ἐφετεῖον Ναυπλίου ἀπέκρουσε κάποτε μετ' ἀγανακτήσεως τὴν αἴτησιν ἐνὸς συζύγου, ὅστις ἐζήτησε ὅσα ἢ σύζυγός του ἐκέρδιεν ἐργαζομένη ὡς ὑπηρετρία καθ' ὃν χρόνον εἶχεν ἐγκαταλειφθῆ ὑπ' αὐτοῦ<sup>2)</sup>.

Ἡ ἀγανάκτησις αὐτὴ δὲν θὰ ἦτο δικαιολογημένη εἰάν ὑφίστατο ὁ γάμος, ὅποτε φυσικὰ θὰ ἔπρεπε νὰ ὑποχρεωθῇ ἡ γυνὴ νὰ συμβάλλῃ διὰ τῶν ἐκ τῆς προσωπικῆς τῆς ἐργασίας κερδῶν εἰς τὰ βάρη τοῦ γάμου.

Εἰς τὴν Ἀναθεωρητικὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ Κώδικος ἀπεφασίσθη τέλος εἶτι ἡ γυνὴ θὰ δύναιτο νὰ ζητήσῃ

<sup>1)</sup> Βλ. ἀγορεύσεις κ.κ. Μπαλῆ (σελ. 134), Ρηγανᾶκου (σελ. 135), Κουμάντου (σελ. 136), Παπακράγκου, ὅστις ἰσχυρίσθη ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ ἀπρεπούς ἐπαγγέλματος εἶνε σχετικὴ καὶ ἔχει σχέση μετ' τὴν κοινωνικὴν τάξιν τοῦ συζύγου, ὅστις καὶ μόνος θὰ κρίνῃ.

<sup>2)</sup> Ἐφετ. Ναυπλίου 10.1916, θέμις ΚΗ'. Τὴν ἄξιωσιν τοῦ αὐτοῦ εἶχεν ὁ ἐνάγων στηρίξει ἐπὶ τοῦ Νόμου 6, 2 Πανθ. 71, ὅστις ἀφορᾷ τὴν δι' ὑπεξουσίαν ἀπόκτησιν χρήσεως καρπῶν. Ἡ γυνὴ ὅμως δὲν εἶνε ὑπεξουσία τοῦ ἀνδρὸς, λέγει ἡ ἀπόφασις αὐτῆ.

παρὰ τοῦ δικαστηρίου τὴν συναινεσὶν διὰ τὴν ἀσκήσιν ἐπαγγέλματος, εἰάν ὁ σύζυγος ἀδικαιολογητῶς ἀρνήσῃται; ταύτην<sup>3)</sup>.

Ἄλλὰ πόσας ἡμέρας ἢ μῆνας θὰ χρειασθῇ τὸ δικαστήριον ἕως ὅτου ἐκδώσῃ τὴν ἀπόφασίν του ἐπὶ τῆς προσφυγῆς ταύτης; Ἐν τῷ μεταξύ ὁ ἐργοδότης δὲν θὰ περιμένῃ βεβαίως τὴν ὑπάλληλον ἢ τὴν ἐργάτριαν αὐτὴν, ἀλλὰ θὰ τὴν ἀντικαταστήσῃ ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀθρόαν προσφορὰν ἐργασίας ποῦ θὰ ἔχῃ. Ἐκεῖνη δὲ κατόπιν μετ' τὴν συναινεσὶν τοῦ δικαστηρίου θὰ περιμένῃ ἴσως ἐπὶ εἴτη ἕως ὅτου εὔρει ἄλλην ἐργασίαν!

Ἐξ ἄλλου γεννᾶται τὸ ζήτημα, πῶς θὰ διδεται ἡ συναινεσὶς τοῦ συζύγου. Θὰ δύναιτο νὰ ἀνακληθῇ ἢ ἀπαξ δοθῆσῃ;<sup>4)</sup> ἢ θὰ πρέπει ὁ δώσας τὴν ἀδειαν νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ δικαστήριον διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν λόγῃ μεταβολῆς τῶν συνθηκῶν ἄρσιν τῆς χορηγηθείσης ὑπ' αὐτοῦ συναινεσεως; Ὅλα αὐτὰ τὰ ζητήματα, τὰ ὅποια δυσχεραίνουν μόνον τὰς συναλλαγὰς, θὰ γεννηθῶν διὰ νὰ δυσχεράνουν καὶ τὴν ἡδὴ τῶσον δύσκολον θέσιν τοῦ δικαστοῦ.

Ὅτω τὸ δίκαιον, τὸ ὁποῖον ὑποτίθεται εἶτι συμβαδίζει μετ' τὴν κοινωνικὴν πραγματικότητα, θὰ βλάβῃ ἀντὶ νὰ ὠρελήσῃ τὸν γάμον, διότι θὰ τὸν στερήσῃ ἐνὸς ἀναγκαίου πόρου, θὰ βλάβῃ τὴν γυναῖκα, τὴν ὅποιαν καταδικάζει εἰς ἀνεργίαν καὶ θὰ βλάβῃ τέλος καὶ τὰς συναλλαγὰς, διότι οἱ ἐργοδοταὶ θὰ διστάζουν νὰ συνομολογοῦν συμβάσεις ἐργασίας μετ' ἐγγάμους γυναικῶν ἐκ φόβου μεταγενεστέρως ἀνήσεως τοῦ συζύγου ὅπως συναινεσῇ εἰς τὴν ἐργασίαν αὐτὴν. Ἰσως τὸ παράδειγμα τῆς συντηρητικῆς Γαλλίας, ἢ ὅποια μετ' δισταγμῶν μὲν ἀλλὰ ἀρκετὰ ἀποτελεσματικῶς ἀπεφάσισε νὰ ἀπαρνηθῇ τὰς παλαιὰς περὶ γάμου ἀρχὰς τοῦ Ναπολέοντος καὶ νὰ ὀρίσῃ τὸν γάμον ὡς μίαν κοινότητα δύο ἴσων ἀτόμων μὴ ἐχρυσαν ἀνάγκην ἀρχηγοῦ (Haupt) νὰ ἐπιδράσῃ καὶ εἰς τὰς ἐργασίας τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Κώδικος, ἥτις θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ εἰσηγηθῇ εἰς τὴν Ἀναθεωρητικὴν τὴν ἐπανασυζήτησιν τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς.

#### Α. Στουδίτου

<sup>3)</sup> Ἡ μὴ ἐπικρατήσασα ἀποφῆς ἦτο εἶτι ἡ γυνὴ θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκμισθῶν ἑλεύθερα τὴν ἐργασίαν τῆς, νὰ δύναιτο δὲ ὁ σύζυγος νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸ δικαστήριον τὴν παῦσιν τῆς ἐργασίας ἐφ' ὅσον βλάπτονται τὰ συμφέροντα τοῦ γάμου. (Βλ. ἀγορεύσιν Τριανταφυλλοπούλου (σελ. 134), Σθόλου (σελ. 132) Ἐφετμ. Συζήτ. Ἀστικῶν Κώδικος).

<sup>4)</sup> Βλ. ἀγορεύσιν Ἀραβαντινοῦ σελ. 137.